

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Kristina Koh
EESTI LASTEAIAÕPETAJATE ARVAMUSED
VÄIKELASTE MOTIVATSIOONI TOETAMISEST
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Maria Jürimäe, MA, õppekavateooria nooremlektor

Tartu 2024

Resüme

Eesti lasteaiaõpetajate arvamused väikelaste motivatsiooni toetamisest

Motivatsioon mängib meie elus ja õppimises tähtsat rolli, sest just motivatsioonist sõltub, kas me teeme mingeid asju või mitte. Töö uurimisprobleemiks on see, et juba meie lasteaias eeldatakse lapsest lähtumist ja seda, et lastel kujuneksid enesejuhtimise alused, ent kõik vanemad ja õpetajad ei pruugi olla kursis sellega, kuidas see praktikas peaks toimuma. Seega on oluline teada, mida arvavad lasteaiaõpetajad väikelaste motivatsiooni toetamisest ja milliseid viise nad selleks kasutavad. Selleks viis autor läbi kvalitatiivse uurimuse, mille käigus viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud kuue lasteaiaõpetajatega Tallinna ja Tartu erinevatest lasteaedadest. Intervjuudest otsis autor vastuseid uurimisküsimustele:

1. Mis lasteaiaõpetajate hinnangul motiveerib väikelapsi kõige rohkem ning milliseid meetodeid õpetajad selleks kasutavad?
2. Kuidas lasteaiaõpetajad säilitavad laste motivatsiooni?

Intervjuude analüüsist selgus, et lasteaiaõpetajad kasutavad laste motiveerimisel väga erinevaid viise nii sisemise kui ka välise motivatsiooni toetamiseks, üldiselt on need mängulised ja lapsest lähtuvad.

Võtmesõnad: väikelaste motivatsioon, lapsed, motivatsiooni toetamine.

Abstract

Estonian kindergarten teachers' opinions on supporting the motivation of young children

Motivation plays an important role in our life and learning, it depends on motivation whether we do certain things or not. The research problem of this bachelor thesis was that our kindergarten are expected to be child, and there the children supposed to develop the basics of self-management skills, but not all parents and teachers are necessarily familiar with how this should happen in practice. So it is important to know what kindergarten teachers think about supporting young children's motivation and what ways they use to do this. To this end, the author conducted a qualitative study. The semi-structured interviews were conducted with six kindergarten teachers from different kindergartens in Tallinn and Tartu. From the interviews, the author got the answers to the following research questions:

1. According to kindergarten teachers, what motivates young children the most and what methods do teachers use to motivate children?

2. How do kindergarten teachers keep children motivated?

The interviews also revealed that kindergarten teachers use a wide variety of measures to motivate children, both to support internal and external motivation, and most of them are play based and child centered.

Key words: motivation of young children, children, motivation support.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1. Õpimotivatsioon.....	6
1.2. Isemääramisteooria.....	7
1.3. Väikelaste õppimise eripära.....	8
1.4. Õpetaja roll lapse motiveerimisel ning motiveeriva keskkonna loomine.....	10
2. Uurimistöõ meetodika.....	11
2.1. Valimi kirjeldus.....	11
2.2. Andmekogumine ja uurimise protseduur.....	12
2.3. Andmeanalüüs.....	12
Uurimistulemused.....	13
Arutelu.....	15
Tänu sõnad.....	16
Autorsuse kinnitus.....	16
Kasutatud kirjandus.....	17
Lisa 1. Intervjuu küsimused.....	20
Lisa 2. Koodipuu.....	21

Sissejuhatus

Ilma motivatsioonita ei saa teha mitte midagi, see puudutab ka õppimist. Selle bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on see, et juba meie lasteaias eeldatakse lapsest lähtumist ja seda, et lastel kujuneksid enesejuhtimise alused. See on ilus idee, ent kõik vanemad ja õpetajad ei pruugi olla kursis sellega, kuidas see praktikas peaks toimuma. Seega on oluline teada, mida arvavad lasteaiadõpetajad väikelaste motivatsiooni toetamisest ja milliseid viise nad ise laste motiveerimiseks oma igapäevatoos kasutavad. Meie kultuuris keskendavad lapsevanemad tihti oma tähelepanu sellele, mis lapsel veel väga hästi välja ei tulnud, sest neil on soov aidata ja suunata last tegelema õigesti mingi asjaga. Nii aga unustatakse ära, kui suurt rolli lapse motivatsioonis mängib huvi, samuti kiitus, see suunab väikest last uusi asju katsetama ja uurima (Kikas, 2008). Mõnikord arvatakse, et väikestel lastel on madal õpimotivatsioon, sest nad ei ole veel õppimisest huvitatud ja ei tea, milleks neil neid teadmisi vaja on, aga selles vanuses lastel toimub õppimine arengupsühholoogia järgi teistmoodi (Erikson, 1902-1994).

See bakalaureusetöö on oluline, sest laps veedab suure osa oma päevast lasteaias ja õpetajal on oluline teada, kuidas selles vanuses lapsed õpivad, mis neid motiveerib ning kuidas õpetajana mitte kahjustada nende õppimise protsessi ja luua toetavat arengukeskkonda. See teadmine on õpetajatele äärmiselt oluline, sest õppimine saab toimida ainult motivatsiooniga (Filgona jt, 2020). Motiiv on soov, mis viib tegudeni (Ruiz-Fuster, 2019). Teema uudsus seisneb selles, et varasemates uuringutes ei ole vaadeldud just väikelaste motivatsiooni teemat. Alushariduse kontekstis on Eestis autori teada uuritud vaid õpetajate motivatsiooni (Mähonen, 2013). See teema on ka aktuaalne igal ajal, sest alati on lasteaiarühmades lapsi, kelle huvi millegi vastu on ääretult raske äratada ja neid ei huvita need tegevused, mida pakub õpetaja, seega nad on demotiveeritud. Seda olukorda sain kogeda ka praktikal - oli näha, et õpetajal on raske selliseid lapsi õppetegevusesse kaasata. Siin aitaks lapsest lähtumine ja sisemise motivatsiooni ärakasutamine, ent algaja õpetajana pole seda lihtne teha, seepärast otisingi nii kirjandusest kui kogunud kolleegidelt vastust sellele, kuidas väikelaste motivatsiooni kõige paremini toetada saaks.

Bakalaureusetöös on toodud kirjanduse ülevaade, mis sisaldab praktilist väärtust, sest lasteaiadõpetajad saavad seda kasutada oma töös, et mõista väikelaste motivatsiooni ja luua keskkond, milles õppimise protsess läheks kiiremini ja oleks laste jaoks huvitavam. Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, milliseid viise väikelaste motiveerimiseks Eesti lasteaiadõpetajad oma igapäevases töös kasutavad.

Uurimisküsimused:

1. Mis lasteaiaõpetajate hinnangul motiveerib väikelapsi kõige rohkem ning milliseid meetodeid õpetajad selleks kasutavad?
2. Kuidas lasteaiaõpetajad säilitavad laste motivatsiooni?

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Õpimotivatsioon

Sõna motivatsioon on pärit ladina keelest ning tähendab edasiliikumist. Huvitav on ka see, et ladinakeelest sõna “motere” on seotud sõnadega motiiv, motivatsioon ja emotsioon.

Emotsioon paneb meid liikuma eesmärkide poole ning just motiivid juhivad inimeste mõtlemist ja tegevust. Motivatsioon on tihedalt seotud õppimisega ning on ülioluline nii kodus kui ka igas haridusasutuses. Uuringutulemused näitavad, et laste koduõppeks motiveerimine on keeruline, eriti väikelaste vanematel (Parczewska, 2021), seega on seda olulisem roll siin lasteaial ja lasteaiaõpetajatel.

Õpimotivatsioon on tahe midagi õppida või rohkem teada saada. Soov midagi teada on loomupärane huvi, mis viib õpilasi uurima ja õppima (Ruiz-Fuster, 2019). Väikelastel on motivatsioon ja mäng väga tihedalt seotud, mängu kaudu saab väikesi lapsi motiveerida ning mängimine ise on suur motivaator (Sawyer & Brooks 2021). Õpilaste motivatsioon on kvaliteetse hariduse oluline element. Õpilaste õpimotivatsiooni õhutamiseks on õpetajate üheks oluline osa õpetamis-õppimisstrateegiast, juhul kui õpetaja soovib näha järjepidevaid ja kvaliteetseid õpitulemusi (Filgona jt, 2020).

Motivatsiooni saab jaotada mitmeti, motivatsiooniallika alusel jaotati seda esmalt sisemiseks ja väliseks (Deci & Ryan, 1985), hiljem on samad autorid teooriat edasi arendanud, eristades autonoomset ja kontrollitud motivatsiooni (Deci & Ryan, 2000). Sisemine motivatsioon tähendab seda, et inimesel on soov midagi uurida või millegagi tegeleda, välise motivatsiooni puhul on vaja ennast sundida, sest pole sisemist soovi, vaid mõjutajaks on välised tegurid. Need võivad olla näiteks kiitus vanemate poolt või head hinded, et ennast hästi tunda (Krull, 2018). Väline motivatsioon jaguneb kaheks alatüübiks: väline ja omaksvõetud. Välise regulatsiooni puhul indiviid teeb midagi näiteks kiituse või auhinna pärast. Omaksvõetud regulatsiooni puhul tehakse midagi, et ei oleks süütunnet. Tahtmist õppida mõjutavad ka välised stiimulid, selliste stiimulite puhul on võimalik ka see,

et inimene võib olla protsessist üldse mitte huvitatud ja teda huvitab vaid lõplik tulemus (Brophy, 2010).

Õppimise puhul mõjutab õpimotivatsioon õppeprotsessi efektiivsust. Olulist rolli mängib ka eeskuju - see, et õpetaja ise oleks oma töökohal motiveeritud ning enda tööst huvitatud, siis ta saab pakkuda erinevaid õpikogemusi parimal viisil, nii, et see oleks tõesti huvitav ka õppijatele. Õpetajana on oluline meeles pidada, et motivatsiooni pole vaja kunstlikult luua, vaid see tekib iseenesest, juhul, kui õpitakse asju õigel viisil (Brophy, 2010). Õpilase õpimotivatsioon on õpetaja esmane eesmärk. Õpimotivatsioon on motivatsiooni liik, mis seostub just õppimisega, see võib sisaldada nii sisemise kui ka välise motivatsiooni elemente. Need õpilased, kes alguses ei ole väga teemast huvitatud, võivad pärast hakata selle vastu huvi tundma, kui õpetaja tutvustab neile teemat huvitaval viisil. Samuti mõjutab motivatsiooni taset inimese usk saavutada enda eesmärke, kui see usk on olemas, siis inimene on valmis pingutama (Kikas, 2008).

1.2. Isemääramisteooria

Isemääramisteooria, mida eesti keelde on tõlgitud ka kui enesemääratlemise teooria (*self-determination theory*) autorid on Edward L. Deci ja Richard M. Ryan.

Isemääramisteooria eristab kahte tüüpi motivatsiooni: autonoomset ja kontrollitud (Roth, 2019). Autonoomne motivatsioon on sarnane sisemise motivatsiooniga, see tähendab, et inimene naudib protsessi ja ise tahab sellega tegeleda ehk see pakub talle huvi, näiteks lugemine. Lisaks sisemisele motivatsioonile lisanduvad autonoomse motivatsiooni alla veel need tegevused, mis on suunatud õppija pikaajalisele kasule - näiteks teeb laps kükke mitte selleks, et saada hinnet, olla sõbrast parem või saada kiitust, vaid selleks, et ta tahab saada tugevaks, et saada kunagi näiteks heaks tsirkuseartistiks või sõduriks. Kontrollitud motivatsioonil on palju erinevaid liike - inimene võib tegutseda otseselt tasu või karistuse nimel, kuid selle motivatsiooni alla käib ka see, kui inimene peab midagi tegema eelkõige teiste inimeste hinnangu pärast, näiteks soovist olla klassi parim või sellepärast, et vanemad ootavad tema poolt kõrgharidust ning ta ei taha neid kurvastada (Deci & Ryan, 2000).

Isemääramisteooria väidab, et inimesel on kolm vajadust, mille rahuldamine tagab järkjärgulise arengu. Need on kompetentsus, autonoomia ja seotus (Deci & Ryan, 2000, 1985). Kompetentsus tähendab seda, et inimene tunneb end võimelisena midagi saavutama, autonoomia on võimalus ise valida või otsustada ning seotus on soojad suhted teiste inimestega (Krull, 2018). Isemääramisteooria järgi sõltub õpimotivatsioon suuresti sellest,

kas eelpool nimetatud psühholoogilised vajadused on rahuldatud või mitte (Deci & Ryan, 2000). Seega saab öelda, et õpilaste motivatsioon sõltub ka õpetajast, sellest, kas ta toetab õpilaste autonoomiat või mitte. Autonoomiat võib toetada järgmistel viisidel: kuulata õpilasi, arvestada nende soovidega ning anda neile valikuvõimalusi (Deci & Ryan, 1985).

Tuleb arvestada ka sellega, et kui õpilase teadmiste maht kasvab, võimaldab see väiksemate pingutustega uusi ülesandeid lahendada, ning õppimise protsess muutub nauditavamaks. Väga oluline on ka see, et õpetaja annaks lastele piisavalt aega ülesande lõpetamiseks või lahenduse leidmiseks ning annaks pärast tegevust ausat tagasisidet, see motiveerib õpilasi sisemiselt, kui nad teavad, et on aega mõtlemiseks ja nad ei pea kiirustama (Arro et al., 2018). Isemääramisteooria järgi õpilaste motivatsiooni mõjutavad väga ka sotsiaalsed tegurid, näiteks õpetaja suhtumine õpilastesse (Deci & Ryan, 2000).

Psühholoogi ja teadlase Robert Vallerandi järgi on kolm tüüpi sisemist motivatsiooni:

1. Teadmistele suunatud sisemine motivatsioon (*intrinsic motivation to know*) - see tähendab, et uued teadmised toovad inimesele rõõmu ja naudingut.
2. Saavutustele suunatud sisemine motivatsioon (*intrinsic motivation to accomplish*) - inimene teeb midagi, et saavutada püstitatud eesmärki, sest see toob talle rõõmu- ning rahulolutunde.
3. Kogemustele suunatud sisemine motivatsioon (*intrinsic motivation to experience stimulation*) - tegevus iseenesest toob inimesele rõõmu (Vallerand, 1992).

Välise motivatsiooni saab samuti jagada kolmeks liigiks (Deci & Ryan, 1985):

1. Väline regulatsioon (*external regulation*) - näiteks, kui inimene tahab kuulsaks saada.
2. Omaksvõetud regulatsioon (*introjected regulation*) - näiteks, süü tunne, juhul, kui sa ei tee midagi, mis pidi tegema.
3. Identifitseeritud regulatsioon (*identified regulation*) - näiteks, õpilane õpib uut teemat, sest teab, et see võib teda aidata järgmises kontrolltöös (Vallerand, 2004).

Motivatsiooni puudust nimetatakse amotivatsiooniks, see tähendab, et isikul ei ole tahtmist millegagi tegeleda ning ta ei leia põhjust, miks tal on vaja mingit asja teha (Ryan & Deci, 2000).

1.3. Väikelaste õppimise eripära

On arusaadav, et väikelaps ei õpi täpselt samamoodi nagu täiskasvanu, tema jaoks on õppimine hoopis põnev maailma-avastamise protsess. Väga tähtis on laste kaasahaaratus selles protsessis (Downer jt, 2013). Juba eelmisel sajandil leidus autoreid, kes rõhutasid, et selleks, et inimesel oleks soov midagi õppida või uurida, peavad olema täidetud tema

baasvajadused, vastasel juhul on tema mõtted ja tähelepanu suunatud mujale (Maslow, 1943). Väikelaps peab palju õppima ja harjutama, enne kui suudab oma tähelepanu tahtlikult suunata ja hoida (Grimmer & Geens, 2023). Lapsevanematel on sageli raskusi kodus oma väikeste laste motiveerimisega (Parczewska, 2021), õppimine ilma motivatsioonita aga ei toimu. Neid ülesandeid, mida laps peab huvitavaks, peab ta ka kasulikuks ning vastupidi. Tavaliselt koolieelses eas lapsed iseeneset suhtuvad õppimisse väga positiivselt ning usuvad iseendasse ning oma võimetusse (Kikas, 2008; Bredekamp, 1987). On rahvusvahelisi uuringutulemusi (nt Boylan jt 2018), mis rõhutavad juurdekasvuuskumuse (Dweck, 2017) toetamise tähtsust lasteaiapäetaja töös.

Veel tänapäevalgi arvatakse sageli, et täiskasvanud õpivad pigem kuulates ja siis uus info jääb neile meelde. Nüüdisaegne õpikäsitlus, mis on hetkel valitsev õpiteooria, lükkab selle lähenemise ümber (NÕK mudel). Ilmselge on see, et vaid kuulamise kaudu õppimine on eriti sobimatu varases lapsepõlves. Väikelapse jaoks on väga tähtis praktiliselt kõiki asju läbi teha, näiteks läbi mängu ja käeliste tegevuste (Canan jt, 2015). Õpetaja peab olema teadlik sellest, kuidas väikesel lapsel uus info meelde jääb ja kui kaua lapsed saavad keskenduda ühele tegevusele, nii saab õpetaja valida sobilikke õppemeetodeid. Näiteks viimased uuringud näitavad, et võimsad emotsioonid (nt uudishimu, põnevus või õnn) lastel aitavad paremini uut infot meelde jätta, sest aju neurotransmitterites tekib tugevam ühendus. Samuti on see üks põhjustest, miks peab lapsi tegevustesse kaasama (Helm jt, 2023).

Õpetajana tuleb arvestada ka sellega, et sellises vanuses lastel tahtlik tähelepanu on veel nõrk ning lastel domineerib lühimälu (Grimmer & Geens, 2023). Väikelastele on õppimise protsessis väga oluline, et oleksid kaasatud kõik meeled: kompimine, haistmine, nägemine, kuulmine ja maitsmine (Häidkind jt, 2013). Koolieelses eas on väga tore teha lastega erinevaid katseid, nii tekib lastel seos põhjuse ja tagajärje vahel. Laps mõistab palju rohkem, kui suudab ise rääkida, ent lapsel on veel raske kõiki oma mõtteid sõnadesse panna. Ülesanded peavad olema lapse jaoks eakohased ja seonduma tema eelnevate teadmistega, siis on lapsel lihtsam ka uusi teadmisi ja oskusi omandada (Bredekamp, 1987).

Erinevate meeltega kogemist saab soodustada vastava õpikeskkonna loomisega. Kõik vahendid peavad olema lastele kergesti kättesaadavad selleks, et laps tahaks ise vaadata, proovida, tegeleda, see mõjutab positiivselt ka lapse motivatsiooni, kui ta ei pea iga asju kohta õpetaja käest midagi küsima. Mitmetes pedagoogilistes lähenemistes väärtustatakse looduslikke vahendeid ja materjale, näiteks Reggio Emilia pedagoogikas kasutatakse lastega päris vahendid mängu jaoks, puidust mänguasju või tõelist lusikat mängimiseks. See aitab paremini teemasse süveneda ning saada päriselt-kogemust (Almre & Tammaru, 2018).

Lasteaed on väga hea keskkond õppimiseks, sest seal on teised lapsed ja laps õpib nende kogemuste kaudu, igapäevaste olukordadega toime tulles.

1.4. Õpetaja roll lapse motiveerimisel ning motiveeriva keskkonna loomine

Õpetaja mängib väikelaste motiveerimisel väga suurt rolli. Õpetaja saab kasutada erinevaid õppemeetodeid ja lähenemisi ning just tema ülesanne on luua selline õppekeskkond, mis sobib paljudele lastele (Canan jt 2015; Bredekamp, 1987). Õppekeskkond peab olema mänguline ja kaasahaarav, võimaldama lastele aktiivset tegutsemist (Downer jt, 2013). Väikelaste puhul käib ka hindamine hoopis teistmoodi kui koolis, õpetaja ei pane hindeid, aga oluline on tegevuste käigus anda pidevalt lastele tagasisidet ja suunata neid mõtlema (Häidkind jt, 2013). Õpetaja roll on ka luua positiivseid ja usaldavaid suhteid nii lapsega kui ka tema vanematega, et nad oleksid koostööks valmis. Õpetajana tuleb meeles pidada ka seda, et ilma baasvajadusi rahuldamata laps ei saa keskenduda õppimisele, näiteks, kui ta tahab süüa, siis tema mõtted on suunatud just sellele (Maslow, 1943).

Isemääramisteooria järgi on oluline, et õpilastel oleksid rahuldatud kolm põhivajadust: autonoomia, kompetentsus ja seotus (Ryan & Deci, 2000; Roth, 2019). Õpetaja ülesanne on luua rühmaruumis turvaline ja usalduslik keskkond, et lapsed tunneksid seotust. Õpetaja saab anda lastele võimaluse teha valikuid õppimisprotsessis ja teha rohkem grupitöid selleks, et omavahel suhelda ning teadmisi rakendada. Alati tasub rõhutada mitte lõpptulemust, vaid protsessi ehk lapse pingutusi ning anda toetavat tagasisidet. Lasteaiarühmas saab õpetaja lastega koos näiteks kokku leppida rühmareeglid. Samuti tasub anda lastele jõukohased ülesanded, et need ei oleks liiga lihtsad ega liiga keerulised, vaid vanusekohased ning pingutust nõudvat (Arro et al., 2018; Bredekamp, 1987). Õpetamine peab olema lapsest lähtuv, mitte õpetajakeskne (Ojaniit, 2020). Ka uuringud näitavad, et õpetajal, kelle käitumine näitab positiivset suhtumist ja entusiasmi õppimise suhtes, on tõenäolisemalt ka õpilased, kellel tekib entusiasm, positiivne suhtumine õppeaine õppimise ja saavutuste suhtes (Filgona jt, 2020).

Oluline on ka toetada õppija juurdekasvuuskumust - et ta usuks, et piisava pingutusega on kõik võimalik (Dweck, 2017). Näiteks Austraalia lasteaiadõpetajad peavad laste juurdekasvuuskumuse toetamist väga oluliseks (Boylan jt 2018). Peamiseks õpetaja ülesandeks on lapsi toetada ja julgustada uusi asju proovima ning luua selleks motiveeriv keskkond. Peamine õpikeskkonna eesmärk on toetada lapse arengut (Downer et al., 2013). Õpikeskkond on see, mis on lapse ümber, öeldakse, et keskkond on ka kolmas õpetaja. Õpikeskkonna loomisel peab õpetaja arvestama lapse vanuse- ja arengutasemega, sest tähtis

on säilitada laste huvi õppimise vastu (Canan, Dale & Gülseren, 2015). Keskkond peab suunama last iseseisvalt tegutsema (Downer et al., 2013).

Õppimisprotsess peab olema mitmekesine ja lastele huvipakkuv, see tähendab, et õppetegevused on lõimitud ning enamasti mängulised (Ojaniit, 2020). Lapsed iseenesest on väga uudishimulikud ning tahavad kõike uurida ja katsetada, õpetaja peab lihtsalt andma neile sellise võimaluse (Skalstad & Munkebye, 2021). Õpikeskkonna kujundamine on kutsestandardi järgi üks lasteaiadepetaja ülesannetest (Kutsestandard, 2020). Keskkond hõlmab sotsiaalset, füüsilist ja vaimset keskkonda. Oluline on füüsilise keskkonna mitmekesisus ehk kättesaadavad vahendid ja nende rohkus, et laps saaks valida, millega ta praegu tahab tegutseda. Sotsiaalne keskkond on last ümbritsevad inimesed ja tema suhted teiste lastega. Vaimne või intellektuaalne keskkond on suunatud vaimse vägivalda vältimisele ning emotsionaalse arengu toetamisele. Kõik need keskkonnad koos peaksid suunama ja toetama väikelaste õpimotivatsiooni tekkimist ja säilimist.

2. Uurimistöö metoodika

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, milliseid viise väikelaste motiveerimiseks Eesti lasteaiadepetajad oma igapäevases töös kasutavad.

Uurimisküsimused:

1. Mis lasteaiadepetajate hinnangul motiveerib väikelapsi kõige rohkem ning milliseid meetodeid õpetajad selleks kasutavad?
2. Kuidas lasteaiadepetajad säilitavad laste motivatsiooni?

Bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi. Andmeid koguti lasteaeades läbi viidud intervjuudega. Intervjuus kasutatavad küsimused koostas autor lähtudes teooriast ning konsulteeris ka oma juhendajaga.

2.1. Valimi kirjeldus

Uuringu valimi moodustasid kuus õpetajat, iga neist erinevast Tallinna ja Tartu lasteaiast. Uurimuses kasutati mugavusvalimit. Uurimuseks õpetajate leidmiseks alguses vaadati, mis vene- ja eesti lasteaiad on Tallinnas ja Tartus ning pärast kirjutati neile e-posti teel ning sealt tulid järgmised kokkulepped. Paljud lasteaiad ei olnud nõus uuringus osalema, seetõttu osalesid peamiselt need õpetajad, kes olid praktika juhendajad, mis sobib uurimisküsimustele vastuste leidmiseks, sest tegemist on kogenud alushariduse spetsialistidega. Kõigile

õpetajatele ei sobinud kohtumine reaalajas, seega kolm intervjuud on läbi viidud kontaktselt, kolm aga kirjalikult meili teel.

2.2. Andmekogumine ja uurimise protseduur

Andmete kogumisel kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mis tähendab seda, et oli kindel teema ning küsimused (Lisa 1) olid eelnevalt läbi mõeldud, kuid nende esitamisel ei olnud kindlat järjekorda, vaid see sõltus vestluse käigust. Andmete kogumiseks oli valitud intervjuu, sest see võimaldab autoril võimalikult palju informatsiooni kätte saada, vajadusel oli võimalus esitada lisaküsimusi. Enne intervjuuküsimuste kirja panemist tutvus autor erinevate uuringutega ja usaldusväärse kirjandusega. Kui küsimused olid valmis, vaatas need üle juhendaja. Siis algas lasteaiadõpetajate otsing, kes oleksid nõus uurimuses osalema. Küsitleti nelja eesti emakeelega ja kaht vene emakeelega Eesti lasteaiadõpetajat. Intervjuu käigus kasutati ka diktofoni, et pärast oleks võimalus salvestusi korduvalt kuulata ja transkribeerida.

Uurimus viidi läbi vahemikus 01.10.23 - 28.03.24. Intervjuu ühe õpetajaga kestis keskmiselt 20 min. Intervjuus oli kolm sissejuhatavat küsimust ja neli põhiküsimust. Taustaküsimused andsid informatsiooni õpetajate kohta, uuriti nende vanust, haridust ja töökogemust. Põhiküsimuste eesmärgiks oli teada saada, kuidas õpetajad motiveerivad lapsi lasteaias ning milliseid meetodeid selleks nende hinnangul kõige paremini sobivad. Selleks, et säilitada intervjuueeritavate konfidentsiaalsust, detailseid isikuandmeid ja töökohti uurimistöös ei avaldata. Uurimistöö piiranguks on väike valim ja see, et õpetajad olid kogenud ja paljud neist töötavad ka praktikajuhendajatena, seega nende ideed võivad olla üle keskmise edumeelsed.

2.3. Andmeanalüüs

Kvalitatiivseks andmeanalüüsiks kasutati transkribeerimist ehk salvestatud intervjuud muudeti tekstiks, et neid saaks pärast veelkord läbi lugeda ja teha õigeid järeldusi uurimisküsimuste kohta. Töös kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi (Mayring, 2000). Andmetest otsiti tähenduslikke üksusi vastavalt uurimisküsimustele, neist moodustati koodipuu. Kaaskodeerijana vaatas intervjuud ja koodid üle ka juhendaja, ühiselt jõuti kokkuleppele kasutatavates koodides, mis on esitatud Lisas 2.

Uurimistulemused

Enne põhiküsimuste esitamist küsis autor intervjueeritavate käest taustaküsimusi, need olid lasteaiadõpetajate vanus, töökogemus ja haridus. Intervjueeritavate lasteaiadõpetajate keskmine vanus on 41,7 aastat, kõikidel õpetajatel oli kõrgharidus ning nende töökogemus ulatus kolmest kuni üle kahekümne aastani.

Vastused esimesele uurimisküsimusele “Mis lasteaiadõpetajate hinnangul motiveerib väikelapsi kõige rohkem ning milliseid meetodeid õpetajad selleks kasutatavad?” näitasid, et õpetajate hinnangul motiveerib lapsi mäng (nii protsessina kui see, et mingi tegevuse järel on võimalus vabamänguks), uudsus, huvitavus, aga ka eduelamus, areng ja välised tasud.

Kõige enam rõhutati mängu, mängulisust, huvi ja põnevust:

“Lapsi motiveerib mänguaeg ja uued tegevused, et lastele oleks põnev.” Õ4

Õpetajad kasutavad ka välise motivatsiooni elemente:

“Lapsi motiveerib võistlusmoment, preemia - puuvili, kleeps, komm, kiidukiri, medal, hea sõna ehk kiitus.” Õ3

Nad peavad oluliseks lapse arengut ja seda, et ta enda suhtes püüab uuele tasemele jõuda ja pingutab:

“Kiidan, kui näen, et laps pingutas.” Õ5

Vastanud õpetajad tõid motiveerimisel olulisena välja ka enda eeskuju:

“Lapsi motiveerib kui nad näevad, et õpetaja on sellest tegevusest huvitatud.” Õ6

Uurimisküsimuse teisele poolele - milliseid meetodeid lasteaiadõpetajad kasutavad laste motiveerimiseks, analüüsi järel sain teada, et õpetajad kasutavad selleks järgmiseid viise: lapsest lähtumist ja sisemise motivatsiooni toetamist (selle alla käivad mänguline tegevus, lapse huvidest ja varasematest kogemustest lähtumine, põnev ja lõbus õppeprotsess, lapse aktiivsuse toetamine ja eduelamuse võimaldamine).

Lapsest lähtumine, sisemise motivatsiooni toetamine ja mängulisus olid läbivad ideed, mida rõhutasid mitmed intervjueeritavad:

“Tegevused on mängulised, saab selgitada välja, milline mängu tüüp lastele peale läheb ning teemat saab koguaeg muuta, kuigi mängu olemus jääb samaks.” Õ3

“Kasutan oma tegevustes multifilmitegelasi, keda lapsed teavad.” Õ2

Õpetajad kasutavad laste motiveerimiseks ka tähelepanu ümberlülitamist ühelt tegevuselt teisele (nt hääletooniga mängimine, kehakeele kasutamine, üllatusmoment), tegutsemist väikeses grupis, võistlusmomenti või preemiat ning ka isiklikku eeskuju.

Kui lastel tähelepanu ja motivatsiooni pole, siis saab õpetaja oma tegevusega, aga ka hääletooni ja kehakeelega aidata huvi äratada:

“Samuti lapsi huvitab, kui õpetaja näitab midagi lastele, kas väikest videot, pilte või etendust, siis see haarab laste tähelepanu ning pakub neile huvi. Kehakeel on ka väga tähtis ja aitab kaasa.” Õ6

“... motiveerib üllatusmoment ja hääletooniga mängimine ...” Õ4

“Püüan ümberlülitada laste tähelepanu ühelt tegevuselt teisele.” Õ1

Teisele uurimisküsimusele “Kuidas lasteaiadõpetajad säilitavad laste motivatsiooni?” olid lasteaiadõpetajate vastused järgmised - rõhutati taas lapsest lähtumist ja mängulisust, eeskujut, eakohasust, laste tähelepanu mahu ja väsimusega arvestamist, põnevate õppekeskkondade kasutamist, alagrupitööd.

Üheks motivatsiooni säilitamise viisiks oli see, et õpetaja teeb õppetegevusi koos lastega ning näitab lastele ka enda huvi ja motivatsiooni:

“Näitan enda motivatsiooni lastele.” Õ1

“Teen tegevusi koos lastega, kui täiskasvanul on huvitav, siis lapsel hakkab ka huvi ärkama” Õ6

Tegevuste mängulisus ja näitvahendite kasutamine ning laps on aktiivne osaleja:

“Mänguline tegevus säilitab lastest motivatsiooni kaua aega” Õ1

“Mida väiksem laps seda rohkem näitvahendeid peab olema, see annab lapsele uudishimu - kui lapsel on võimalus tegevuses aktiivselt osaleda (ise teha, katsuda, pakkuda, nuusutada jne). Näiteks kui see on luuletuse õppimine, siis laps teeb liigutusi kaasa, siis lapsele on lõbusam.” Õ5

Ka siin toodi välja välise motivatsiooni toetamine:

“Motiveerib sõnaline innustamine, tunnustamine, julgustamine ja kiitmine” Õ3

Vajadusel toodi välja ka teema muutmine, kohandamine lapsest lähtuvalt. Kui seda siiski mingil tingimusel võimalikuks ei peetud, kasutati välist motiveerimist:

“Kui pole võimalust teemat muuta, siis kasutan välise motivatsiooni viise, näiteks kleepsud, kommid või medal” Õ3

Oluliseks peeti eakohast ja põnevat õpet: liikumispausid ja keskkonnavahtetus:

“Tulevad appi kindlasti liikumispausid ja õuesõpe ning keskkonnavahtetus. Lastele väga meeldivad uued kohad, näiteks muuseumides käimine.” Õ4

Mitmete vastanute poolt toodi välja ka paras tegevuste kestvus:

“Peab õigeaegselt tegevusi lõpetama. Kui lapsed väsivad ära, siis lastel ei ole huvi järgmine kord seda tegevust jätkata.” Õ2

Arutelu

Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid viise väikelaste motiveerimiseks Eesti lasteaiaõpetajad oma igapäevases töös kasutavad. Selleks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud kuue lasteaiaõpetajatega ning vastuseid analüüsides on saadud vastused töö uurimisküsimustele.

Intervjuu tulemused näitasid peamiselt, et lasteaiaõpetajad kasutavad laste motiveerimiseks ja nende motivatsiooni säilitamiseks kõige enam lapsest lähtumist ja sisemise motivatsiooni toetamist läbi mängu ja mänguliste tegevuste. See läheb hästi kokku nii meie kehtiva õppekava kui teiste riikide väikelaste motivatsiooni uuringute tulemustega (Sawyer & Brooks 2021; Canan jt, 2015), samuti teoreetiliste käsitlustega (Deci & Ryan, 2000) - intervjueritud lasteaiaõpetajad rõhutasid lapse huvidest lähtumist, mis aitab tagada kompetentsuse tunde, samuti enda kui õpetaja positiivset eeskujut, mis toetab seotust. Eraldi ei toodud vastajate poolt välja lastele eakohaste valikute võimaldamist (autonoomia), mis on samuti autonoomse motivatsiooni oluline osa (Deci & Ryan, 2000).

Välja toodi tähelepanu haaramine ja ümberlülitamine nii motivatsiooni tekitamisel kui ka selle säilitamisel, mis ka kirjanduse põhjal on väikelapse-eas väga oluline, ent keeruliselt omandatav oskus (Grimmer & Geens, 2023), samuti tegevuste mitmekülgsus ja eakohasus, mida on rõhutanud ka teised autorid (vt nt Bredekamp, 1987).

Intervjuudest tuli välja, et lasteaiaõpetajad jälgivad tihti laste baasvajaduste rahuldatust, näiteks, kas lapsed on väsinud, kas lapsed said piisavalt liikuda (Maslow, 1943). Nagu teooritilises ülevaades kirjas oli, on sisemine motivatsioon välisest palju tugevam ning lasteaiaõpetajad püüavad toetada just sisemist motivatsiooni, selleks nad kasutavad mängulisi tegevusi. See läheb kokku ka varasemate uuringutega, mis peavad just mängu väikelaste motiveerimisel väga tähtsaks (Sawyer & Brooks 2021). Tegevusi planeerides õpetajad lähtuvad laste huvidest ning seovad uut teemat laste varasemate kogemustega. Samuti jälgivad õpetajad, et iga laps saaks eduelamuse, see on kooskõlas ka teiste riikide alushariduse õpetajate lähenemisega (Boylan jt 2018; Bredekamp, 1987). Kõik need meetmed aitavad äratada laste siirast huvi tegevuste vastu.

Nagu kirjanduse ülevaatest selgus, on õpimotivatsioon segu erinevatest motivatsiooni tüüpidest (Krull, 2018; Kikas, 2008). Intervjuudest selgus samuti, et mõnikord kasutatakse ka välist motivatsiooni, näiteks antakse lapsele mingit preemiat, kui laps tegi tegevust lõpuni või laps saab õpetajalt kiitust ja tunnustust. Lasteaiaõpetajate vastused näitasid, et need meetmed töötavad ka juhul, kui pole võimalust teemat muuta või pole aega pärast sellele teemale tagasi

tulla. Üldiselt domineerivad siiski lapsest lähtuvad viisid - laste huvi äratamine, mängulisus, erinevate õpikeskkondade kasutamine nt õuesõpe, liikumispausid, väikese alarühma töö jms.

Tulevikus tasuks sama teemat uurida teiste meetoditega, näiteks vaatlus - kas õpetajad ka tegelikult kasutavad neid viise laste motiveerimiseks, milline on erinevate lähenemist (lapsest lähtuv ja õpetajakeskne) osakaal, kuid võrd toetatakse autonoomset motivatsiooni ja kuidas motiveeritakse lapsi välise tasude ja tunnustuste abil. Tasuks uurida ka seda, kuidas erinevas vanuses lasteaialapsi - väikelapsed, keskmine rühm, koolieelikud - võrdlevalt motiveeritakse, kas siin on ka mingid erinevused.

Tänuõnad

Täna kõigepealt juhendajat, kes aitas mind igal tööetapil, andis tagasisidet ja soovitusi, mida saaks parandada. Samuti tänan kõiki lasteaiaõpetajaid, kes olid nõus uuringus osalema. Peale selle tänan “Uurimismeetodite” aine õpetajaid, kes andsid meile teoreetilise ülevaade, mis aitas lõputöö kirjutamisel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kristina Koh

/allkirjastatud digitaalselt/

13.05.2024

Kasutatud kirjandus

Almre, A. & Tammaru, M. (2018). *Õpiobjekt koolieelses lasteasutuses projektõppe läbiviimiseks Tartu eralasteaia Terake kahe rühma projektide näitel* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://dspace.ut.ee/items/85b9f934-0b44-436b-89c0-2f952987e928/full>

Arro, G., Jaani, J., Loogma, K., Malleus, E., Titov, E., Toding, M., Täks, M., & Venesaar, U. (2018). *Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine Eestis*, 37-42. https://xn--ettevtluspe-jfbe.ee/wp-content/uploads/2018/12/Raamdokument_web_3.pdf

Boylan, F., Barblett, L., & Knaus, M. (2018). *Early Childhood Teachers' Perspectives of Growth Mindset: Developing Agency in Children*. *Australasian Journal of Early Childhood*, 43(3), 16-24. <https://doi.org/10.23965/AJEC.43.3.02>

Bredenkamp, S. (1987). *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children From Birth Through Age 8, Third Edition*.

Brophy, J. (2010). *Kuidas õpilasi motiveerida. Käsiraamat õpetajatele*. SA Archimedes. TÜ Kirjastus.

Canan A., Dale F., & Gülseren S. (2015). *The relationship between kindergarten classroom environment and children's engagement*. *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(5), 604-618. <https://goo.su/3DWDy>

Deci, E., & Ryan, R. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*.

Deci, E. & Ryan, R. (2000). *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being*.

Downer, J., Vitiello, V., Whittaker, J., & Williford, A. (2013). *Children's Engagement Within the Preschool Classroom and Their Development of Self-Regulation*. *Early Education and Development*.

Erikson, E. (1902-1994). *Psühhosotsiaalse arengu teooria*. TÜ Kirjastus.

Filgona, J., Sakiyo, J., Gwany, D. M. & Okoronka, A. U. (2020) *Motivation in Learning*. Asian Journal of Education and Social Studies, 10 (4). pp. 16-37. ISSN 2581-6268

Grimmer, T., & Geens, W. (2023). *Nurturing self-regulation in early childhood: adopting an ethos and approach*. Routledge.

Helm, J. H., Katz, L. G. & Wilson, R. (2023). *Young Investigators: The Project Approach in the Early Years*. <https://goo.su/6U5HB>

Häidkind, P, Palts, K, Pillmann, J, Ennok, K, Villems, K. & Peterson, T. (2013). *Lapse arengu hindamine. Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele* (lk 7-29). https://www.hm.ee/sites/default/files/juhendmaterjal_alusharidus.pdf

Kikas, E. (toim). (2008). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. TÜ Kirjastus.

Krull, E. (2018). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. 3.Tr. TÜ Kirjastus.

Kutsestandard. Õpetaja, tase 6. (2020).

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10824233/>

Maslow (1943). *The hierarchy of needs theory*.

Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis [28 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Art. 20, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0002204>.

Mähönen, J. (2013). *Koolieelsete asutuste personali motiveerimine Kiviõli lasteasutuses "Kannike" näitel* [lõputöö, Tartu Ülikooli Narva Kolledž]. <https://core.ac.uk/reader/16270020>

Ojaniit, B. (2020). *Lapsest lähtuva õpikäsituse rakendamine koolieelses lasteasutuses* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://goo.su/UAFKME>

Parczewska, T. (2021). *Difficult situations and ways of coping with them in the experiences of parents homeschooling their children during the COVID-19 pandemic in Poland*. *Education 3-13*, 49(7), 889–900. <https://doi.org/10.1080/03004279.2020.1812689>

Roth, G. (2019). *Beyond the quantity of motivation: quality of motivation in Self-Determination Theory*. In: Sassenberg, K., Vliek, M.L.W. (eds) *Social Psychology in Action*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-13788-5_3

Ruiz-Fuster, F. (2019). *The desire to know: Arnold's contribution to a psychological conceptualization of academic motivation*. <https://goo.su/4m7Sq>

Sawyer, J. E. & Brooks P. J. (2021). *Sociodramatic play enhances preschoolers' private speech and motivation across activities*, *Cognitive Development*, 59. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2021.101073>

Skalstad, I., & Munkebye, E. (2021). Young children's questions about science topics when situated in a natural outdoor environment: a qualitative study from kindergarten and primary school. *International Journal of Science Education*, 43(7), 1017-1035. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09500693.2021.1895451>

Vallerand, R. (1992). *The academic motivation scale: a measure of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education*.

Vallerand, R.J. (2004). *Intrinsic and extrinsic motivation in sport*. *Encyclopedia of Applied Psychology*.

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Sissejuhatavad küsimused:

1. Kui vana Te olete?
2. Milline on Teie haridus?
3. Kui kaua töötate lasteaias?

Põhiküsimused:

1. Kuidas motiveerite lapsi ja millised meetodid selleks kasutate?
2. Mis teie kogemusel kõige rohkem motiveerib lapsi?
3. Kas on mingid nipid, kuidas te säilitate laste motivatsiooni?
4. Mida teete juhul, kui alustades mingit teemat, lapsed tundsid huvi selle teema vastu ja pärast motivatsioon kadus kiiresti ära?

Lisa 2. Koodipuu

Peakategooria	Alamkategooria	Näidised
Lapsest lähtumine, sisemine motivatsioon	mänguline tegevus	lastele sobiva mängutüübi kasutamine erinevate teemadega
	laste huvist lähtumine	lastele tuttavate/ huvi pakkuvate tegelaste kasutamine
	laste varasemast kogemusest lähtumine, sellega seostamine	
	põnev ja lõbus õppeprotsess	
	lapse aktiivsuse toetamine	seoste loomise toetamine (luuletus ja liigutused), kõigi meelte kasutamine, loominguline ja omamoodi lähenemine
	eduelamus	
Tähelepanu haaramine ja ümberlülitamine	hääletooniga mängimine	
	kehakeel	
	üllatusmoment	
	tegutsemine väikeses grupis	
Tegevuste mitmekülsus	tegevuste uudsus	

EESTI LASTEAIALOÕPETAJATE ARVAMUSED VÄIKELASTE MOTIVATSIOONI TOETAMISEST

	erinevad õppeviisid	proovin seda teemat õpetada teistmoodi
	erinevad õppekeskkonnad	
	andmepõhisus	õpetajapoolne refleksioon
Tegevuste eakohasus	sobiv kestvus	
	paras raskusaste – mitte liiga kerge või liiga raske	
	liikumispausid	
	näitvahendite kasutamine	
Väline tasu	võistlusmoment	
	premeerimine	
	sõnaline tunnustus	pingutuse ja töö lõpuleviimise tunnustamine
Teema olulisus		
eeskuju	huvi näitamine õpetaja poolt	
	koostegutsemine	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristina Koh,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Motivatsiooni tekkimine ja toetamine väikelastel”, mille juhendaja on Maria Jürimäe, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristina Koh

13.05.2024